

لیترووه رهنگه به ههند وهرنه گرتنی ئەو زمانه بوونشینه، پتوهندی بهوه بیت که ئەو «رۆمان» نووس نه بوو؟! چونکه ئەمڕۆ رۆماننووسین کراوه به پتوهرتیک بۆ ژباریبوونی کورد؛ داهیتانی زمانی شار.

وتپرای ئەمەش، مەسعوود محەمەد بە بەرەهەمەیتانی ئەو شیوازاندنە هزرین؛ داهیتانە له کردە ی گفتوگۆبە دانسقه کانی له گەڵ یادهوهری زمانی کوردی و بگره نووسینه وهی ئەزموونی ژبانە کهی؛ بیره وهریبه مینا ئەرشیفیه سیاسی و رۆشنیریبه کهی له شیوازتیک یی وینه دا، ئاشکرا کردنی نهیتنی ئەرک، یان کردە هونهری هه موو بیرکردنه وهیه که، هه رچه نده، وهک ده لێن، مەسعوود محەمەد له نووسینه کانیدا بایه خێ به ریتسایه ئاکادیمییه باوه کان نه داوه، که به دیوتیک ئەو کاره شی چه شنه بویریبه ک بوو له به رهه لدانێ مه یل و گه ردوونه په نادراوه کانی هزر خودی مرۆ قیش، لێ به دیوتیک تریشه وه ئەوه جه ختکردنه وهیه ک بوو له چۆنیه تیبه جیاوازه کانی ویتاندنی گه وهه ری ژبان و نهیتنیبه یی کوتاییه کانی خودی هونه ری هزر و هزراندنی هزر. به ده رپینی تر، ده کری بیژین، مەسعوود محەمەد یه کییکه له و نووسه ره ده گمه نانە ی کورد، که توانی به جوانناسی شیوازاندنی زمانه که یه وه، دوا ی تیگه یشتن و وه رچه رخانندی ریتسایه بیزارکه ره کانی ئە کادیمی، نووسینی زانستی بشعرتنی؛ بکا به چیتیک هونه ری. ئەمەش به واتای نیتشه یی، وه رگرتن و هاوتزانی ئەو رمه فه لسه فه ییه؛ ئەو ئەزموونه فه لسه فییانیه به ره و پیتشتر که پیتشتر فه یله سووف و هزر فانه کان وه شان دوویانه. له و روانگه یه وه ده کری به ده ست پتوهرتتیک له چه مکه کان

مهسعوود محەمەد ئیتیتیکای شیوازاندنی هزرینیکی خو کرد

هه ندرین
(سوید)

(۲ - ۲)

ناو دیری بکهین.

لیره دا مه بهست له «کۆنپارتیز- کۆنسیرقاتیزم» به مانا باوه که ی پاشکه وتویی نییه، به لکو به و اتایه ی که مرۆ پیتی وایه ده بی گۆرانه کانی کۆمه ل بهره بهره روو بدن و له و پرۆسه یه شدا ده بی ره چاوی تاییه تمندی رهگ، یان پشتینه ی کۆمه لگا بکرتیت. له دیدی مرۆقتیکی کۆنپارتیزه وه خیزان شانیه کی گرینگی کۆمه لگایه. ئەو کۆمه لگایه ش ده بی کۆمه لگایه کی دادپه روهره بی. هاوکاتیش کۆنپارتیزه کان بایه خیتی تاییه تی به مافی کولتوری و سیاسه تی کولتوری ده دن. لی کۆنپارتیزه کان پیتی وایه پرۆسه ی گۆرانکاریه جشاکیه کان، به پیچه وانیه کۆمۆنیسته کانه وه، ده بی ههنگاو به ههنگاو، یان له سه رخۆ بی. که واته ده کری مرۆ له م دیو ده قه کانی مه سهوود محه مه ددا ره هه ندیک له و جیهان بینییه بخوینیتته وه. ئیمه لیره دا به خویندنه وه ی تیریتیک له دیده کانی مه سهوود محه مه د له مه ر پیتوبستبوونی رینیسانسیتی کوردانه، ده توانین، وپرای ره هه نده ئاوه زگه راییه که ی، وینایه ک له و ره هه نده کۆنپارتیزییه مرۆقگه رایه ی ئەو نمایش بکهین: «پیتوبستبوونی رینیسانسیتی کوردانه بو پیکه پتان و هیتر و بینا و کیان و کهینونه یه کی کوردی... ئامانجی وها ئه رستۆکرات و بهرز که زۆر دووره دهسته بو ئیستا که ی کورد... وهک له به هاردا به ته مای میوه ی هاوینه بیت،... ههروه هاش رینیسانسیتی کورد که هه بوونیتی potensial به خوینه وه ده بیینی، یان به جار ئی ناییینی... با بلین وهک جه نینی یه ک مانگه ی له پزدانی دایکیدا گه شه ده کات، ئەگه ر خیراییت لی کرد به سی مانگی و چوار مانگی مرده زاد ده بیت، له وانیه دایکه که شی پیوه بمریت... هه ره وه زی کوردانه بو رینیسانسیتی کوردانه، هه لئاگری وهک له سه ره تای پایزدا قوتابی ده چنه وه بو قوتابخانه کانیان، ئەویش قو ل و باسکی لی هه لمالیت و به به ریه وه دانیشیت... پیمان ناگری پایسکلیتک دروست بکهین، تاکه یه ک شه قائمان به هونه ری کورد قیرتا و نه کردووه... ئەوه ی پیتی ده گوتری «ژیریینا- ژیرخان» به مه فهومی سه رده م جار ئی له ناوماندا نه زاوه... هه رچی ئەسبابی پیوه ژیان و گوزه رانه به حازری له دووره ولاته وه بو مان دیت، ناشزانی چوناو چونی مامله ی له گه لدا بکهین و چهنی له و ئەسبابانه هی حکومته بیت به مالی تالانی

مه سهوود محه مه د

بیژین، که ده قه هزری و ره خه بییه کانی مه سهوود محه مه د، ته رزه راقه کردنیکن، یان شه به نگیکن له شیوازی خویندنه وه کانی فیتۆمیتۆلۆژی (دیارده گه رایه)؛ ئیشکردن له بوونی دیاردی شته کان و به ئاگاییکردنیان له زماندا، ئاوه لاکردنه وه هیما و مانایه کانی وشه، کارایی ئاگایی رۆشنبیری له به ره مه هیتانی مانا، هیترمیتتیک (تیخویندنه وه، شرۆقه کاری)؛ به ره هم هیتانه وه ی ئاگایی مرۆف له مانا و هیما یه کان و به میژوو بوونی مرۆف له پرۆسه ی ئاگاییدا، ره خه ی بوونگه رایه؛ سه برکردنی مرۆف وهک بوونه وه ریتی نازاد و هاوکاتیش گه ران به دوای خو کردنه خودیکی جیاواز له گه ل ئەوانی تر، بگره فیلۆلۆگی؛ زانستی زمانناسی؛ شه یدابوون به دوای میژووی وشه و ئەده ب. هه ر بویه به ره مه کانی مه سهوود محه مه د گه ردوونیکن له ره هه ندی مرۆقگه رایه ی و خویندنه وه ی، شرۆقه کردن، گفتوگۆکردن له گه ل به های پیتشه اته کان به مرۆقه وه، هیمای په یف، دیاردی زاراه و بن زاراه کانی کوردی. له ده قه کانی مه سهوود محه مه ددا چه شنه که سایه تیبه کی شه به نگی هه یه، که لیره دا ده کری به مرۆقگه را (هومانیست) یکی کولتوری خودگه رایانه ی کۆنپارتیز

دهزانی: یان دهیدزین، یان تیکی دهدهین...» (۷) مهسعوود محمهده، وهک ئه نووسهره ههزره گۆبانهی، یان بهواتای مهسعوود محمهده «سافیلکه و سۆزای» یانهی ئه مپۆ که دواى خویندنه وهی چند وتارۆکهی رۆژنامه وانی له سههر هزره خانه کانی رۆژئاوا خۆیان لی ده بیته پسیپۆر و باس له گرفته کانی کۆمه لگای کورد و گۆرانه کانی دهکهن، له رینینسانس ناپه یقی، چونکه رینینسانس مه رجی خۆی هه یه. ئاخۆ ئه وهزرینه وردبینه، ئه و پیناسه ژیربیتیه له دیمه نی کورد، کتومت گرفته سه ره کییه کانی ئیستای کۆمه لگای کورد نییه، هه رچه ندیش زۆریک له ئیبه پیمان وایه کوردستان خه ریکه ده بیته کۆمه لگایه کی مه ده نی؟

پیشتر وتمان که مرۆف له دهقه کانی ئه ودا هۆکردی هه موو گۆرانیکه نه ک سه روشت و ده ورو به ره که ی. هاوکاتیش له م دیو په رۆشه کانی زمانی مهسعوود محمه ده ددا سۆزیکى شاعیرانه بۆ ده ست پتوه گرتنی ئاکاره جوامیره کانی کورده واری ئاماده یه. له بۆیه مهسعوود محمه ده له دهقه کانییدا هه میشه جه خت له سه ره به هاگه لیکی وه ک شکۆمه ندى؛ راستگۆیی؛ ئاکاری چاکه و خه سلته گه لیکی له م ته رزه ده کاته وه، که له ناخی مرۆفی کوردها ریشاژۆیه. له کولتوروری کوردیشدا مرۆفی خودان ئه و خه سلته تانه وینای جوامیری و کارامه یی ده نوینتی. گه رانه وه هه میشه ییه که ی ئه و بۆ شیعه ره په ند ئامیز و هه لۆیسته جوامیره کانی باوکی و هاوړیکانی، زاده ی ئه و په رنه سیپه ئیستیکی و شکۆمه ندییه بوو که له ژبانی ئه ودا بنه ما بوون. مهسعوود محمه ده له دوو توپی وتاریکییدا ئه و به ها کۆنپاریزیانه ده کاته سه رشاری کرده ی نووسین، له ویدا ده فه رمووی: من به ش به حالی خۆم که به سه ره نووسینی یه کیکی دیکه دا ده چمه وه هه سته نارپه حه تی دامده گری، ئنجا کوردی گوته نی ده بی هه سته خاوه ن ته عام چۆن بی! له نیوان هاندان و به رته کدانه وه ی ئه م دوو ما که ی فه رمان و ئیسه ک قورسییه دا چه ند شه فاعه تیک کاریک رووی خامه سپی ده که نه وه: ده ست خاوینی، نیازی پاک، ئه ده بی شیواز.. نووسینیک ئه و مه رجان ه ی پتوه نه بی خویندنه وه ی لی خه ساره...» (۸)

گه رروونی ویناندنی ئه و خوده شکۆمه نده له زمانی مهسعوود محمه ده دا له و که سایه تیبه ناوه کییه ی ئه ودا

به رجه سته ده بیته وه که به مه ش ده خوازنی روخساری مرۆخانه ی خۆی نمایش بکا. وه لی ئاسته نگی ئه و خۆپناندنه ئه وه یه که په رژیئیک له به رده م راگه یان دنیکی راسته وخۆی بوونایه تیبه که ی ئه ودا قووت ده کاته وه که نه توانی پتوه ندى له گه ل ده ورو به ره که ی خۆی به رجه سته بکاته وه. بۆ ئه وه ی ئه و هزرینه خودگه رایه ش بتوانی هزرینه که ی نیشان بدا ده بی شیوازیک دابه یینی، که ئه مه ش چه شنه لیکناکۆکی (په رادۆکس) یه ک له بوونایه تی ئه ودا ده سازه یینی. وه لی بوونایه تی وه ک خۆی بریتیه له لیکناکۆکی، چونکه مرۆف ناتوانی بوونایه تی له تاکه ده رپرینیکدا ده رپریری.

له بۆیه جواناسی شیوازاندنی هزرینه مرۆفگه راییه که ی مهسعوود محمه ده له سه ره نیشاندانی کیشمه کیشه کانی نیوان ئه و لیکناکۆکییانه دا، نه ک بنه برکردنی ئه و لیکناکۆکییانه، چه ده بیته وه، که له بوونایه تی ئه ودا ئه زمون کراون (تاقی کراونه ته وه)، چونکه به دیویکه وه که سایه تیبه ناوه کییه ی ئه و به ده م هزرینه وه به کسه ر بیر له وه ده کاته وه که ده رپرینی ئه و هه قیقه ته ی که ئه و ئامازه ی پیده کا، شتیکی ئاسان نییه، به دیویکی دیکه شه وه به پروایه ک ده گا که ناکری خودی هه قیقه ت گۆ بکری، به لکو ده بی له شیوازاندنیکیدا وینابکری، به مه ش شه پۆلی هزره کان؛ بیرۆکه کانی دیکه نه توان هه قیقه تی زمانه که ی بی بایه خ بکه ن. ئه و په یبردنه ی ئه و بۆ شه پۆلدانی هزره کان بۆته هۆی ئه وه ی که دهقه کانی وه ک وینایه کی سه خت، یان رووت (ئه بس تراکت) بنوینن. به م جوړه رهنه گه به شیک له گرفتی فه رامۆشکردنه ی مهسعوود محمه ده بۆ ئه و وینایه رووته ی به شتیکی زۆر له دهقه کانی بگه رپته وه، که بۆ ئه و خوینه ر و نووسه رانه ی ئه مپۆی کورد، که به گشتی نه ک هه ر هه مووی، خوینه ری رۆژنامه و ناو نیشانه نه ک خوینه ری هزر، فه لسه فه و دهقی کۆزانیار (ئیبیستی)، ئاسان نه بیت. سه رچاوه ی ئه و ته رزه خوینه ره ش، زه نه ی خودی ئه و پیکهاته سۆزای و ده رویشایه تییه ی نووسه ر و خوینه ر و په وشه کۆمه لایه تییه ی کورده، که ئه مه ش خه می ئه م نووسینه مان نییه.

هه رچۆنیک بی، تاکو وینای ئه و شیوازه ی که لی ده په یشین راشکاوتر بی، ده با پیکشه ئه م تیریزه له م روانینه ی ئه و بخوینینه وه: «ئه و قه له مه ی که خسته

په نجه كانه وه و گهرمای دهر و نومی خسته سهر كاغز له ریتی نهو شیتوازه (لارکردنه هی منه) و نهو لوغه ته وه پله یه کی پتیلکه ی ریزی بو رهوا دیترا که هیچ پله ی تر له ژوریه وه نییه .. ههروهک له پیکاسو به عیب ناگیرئ تابلوکانی به لای زوری هه ره زوری ئاده میزاد نامه فهورمه، عه بیبش له نووسینی من ناگیرئ، یان نابئ بگیری که سخت و خهستوخوله... له رۆژنامه ی (العراق) بۆیان گیرامه وه گوتیان که گوتاری (تحاور الخواطر في غمرات موت السجادي) م دهرچوو شهوی رۆژی دووه می دهرچوونی کاربه دهستیکی سفارته تی رووسی هاتبوو دانه یه ک لهو ژماره یه بکریت، به لام هیچ دانه ی لی نه مابووه ته نیا دانه ی نرشیف نه بی.. کابرا له بهر نهو دانه یه سه ره له بهری گوتاره که ی دهستنووس کردبوو.. تو بلتی نه گهر به شیتوازیکی (لارکردنه هی منه) عاده تی مه یله و بازاری نووسرابایه چ ئیمکان هه بوو سفاره تیک نهو زهمه ته بکیشیت!) (۹)

مه سعوود محهمه د بهو په رۆشخورییه بو شیتوازی زمانه که ی، هه م به های ره هندی شیتوازه له نووسین و ژبانی رۆشنبیری وینا دهکا و هه میبش ههستی پیتشینی کردنه که ی خوئی له فه رامۆشکردنی نووسینه کانی له لایه ن خوینه ری نه مرۆدا، ده لاوینیتته وه.

به واتایه کی روونتر، کایه ی شیتوازانندی هزر له کن مه سعوود محهمه ددا له وه دا به رجه سته ده بیته وه که نهو هزره خۆکرده ی له چرترین دهر پیندا راده گه یه نی: «چاکتره مرۆ به بی ته فسیر بژیت نهک به ته فسیره وه بریت.» (۱۰)

که چی ویرای نهو گرفته ش هه ر خودی نه فراندنی نهو جوانناسی شیتوازانده ی ناخواتن له به ناوه ندردن، یان به سه رشاکردنی مرۆف له کن مه سعوود محهمه ددا که توانیویه تی سه رنجی خوینه ر بو نهو بوونایه تییه په نهانه ی که له م دیو زمان و که سایه تییه که یدا ئاماده یه رابکیشی و به مهش سه ره داویک له کلافه ی بوونایه تی خوئی بداته دهستی خوینه ر تاکو به ناو گهر دوونی دهقه کانی؛ هزرینه خودکرده که ی په لکیشی بکا. خودی نه مهش پرسپاری گه وه هری نه فراندن و نه سینی بوونه. سه بهاره ت به وه هۆمیرۆس له سه ره تای «ئه لیا ده» په کدا باسی نه وه دهکا که خویه کان نه هاهمه تی به سه ر مرۆقه کانه وه دهبارین بو نه وه ی نهوان باسیان بکه ن.

له بۆیه خوینه ری دهقه کانی مه سعوود محهمه د دهزانن که نهو هه میبشه ره خنه ی له خه مساردی سیاسه توان و که هیتلی خوینه ری کورد دهگرت، که بیب له ره هه نده کانی نه م دیو پیتشهات و دهقه کان ناکه نه وه، چونکه، به رای نهو، کرۆکی واتایه کان له ئاکامی هۆکرد و نه م دیوی شته کانداه شار دراوون. مه سعوود محهمه د به رۆچوونه کانی به ناو خاکی شیعه ره کۆزانیار ئامیزه کانی نالی، باخچه ی شیعه ره رامانشینه کانی مه حوی و شیعه ره برهنده و راساوه کانی حاجی قادری کۆبییه وه توانی هه م بۆشایی؛ په نهانییه کانی قه ده ری کورد له م دیو شیعه ره کانی نهوان رۆشن بکاته وه؛ له ئیستادا وهک فریاده ر سانییک نیشانیان بداته وه و هه میبش جوانناسی شیتوازیکی له هزرین بو خوئی دهسته بهر بکا. نهو خو ترخان کردنه؛ هزرینه ی مه سعوود محهمه د لهو پرسپاره شه به نگیسانه ی که له م دیو دهق، یان «شته کان» په نهان، له په رۆشخوری هایدگهر له گرفتگی فه لسه فه نوپیاوی رۆژئاوا دهچن، که به رای هایدگهر هزر له سه رده می ته کنیکدا له م دیوی بوونایه تی ناهزری و به مهش بوونایه تی فه رامۆش کردوو.

به م جوژه مه سعوود محهمه د بهو رۆچوونه وه به ناو شیعه ره کانی نهوان، خوئی دهکا به شاعیریکی له شه به نگی نهواندا. نهو به گه رانه وه پانوپۆره که ی بو ناو گهر دوونی حاجی قادری کۆبی، به بالیک له رۆشنایی شیعه ر و به بالیک دیکه ی جوانناسی شیتوازانندی هزره وه به ره و ئیستا و داهاتوو ده زقیرته وه و دوا جار بيش خوئی به وینای هزر قانیکی خۆکرد، نهو گه رانه وه ی مه سعوود محهمه د ویرای جیاوازه کان، گه رانه وه که ی مارتن هایدگهرمان بو هۆلدرلین، تراکل به یاد دینیتته وه. مه سعوود محهمه د، وهک هایدگهر، پیتی وابوو نالی و حاجی قادر له کاتیکی زوودا نهو شتانه یان وت که ئیمه هه تا ئیستا به دهستیانه وه گرفتارین، یان نهو قسانه ی ئیمه ته نیا په راویزگه لیکن له روانینه کانی نهوان. هه رچۆنیک بیت مه سعوود محهمه د به م دهر پینه، رۆچوونه پانوپۆره کانی به ناو گهر دوونی حاجی قادری کۆبی چر دهکا ته وه و دهلی نه گهر: «به راوردییه ک بکه بیت له نیوان فه لسه فه ی سه ره به کوردا یه تییه وه لای خانی و شه ره فخانیه تلیسی و حاجی قادری دوا پله ی ژبانی له نهسته مبول ده بینیت خانی له زانایی و هه ستیاری خویه وه په رۆش دهخوات له نه بوونی حکومه تیکی کورد و

ناره وایی حاله تی ئەوتۆیی: له وهشدا نه کهوته سه رباری پلان دانان بۆ پیکههینانی دهولت به لام هه میسان به قوناغ پیتش رۆژگاری خۆی کهوتبۆوه. به تلیسی له روانگهی مهسلهحت و دژ وهستانی بهرانبهر شیعه گهری ههولتیکی دا... حاجی قادر له دیوی کوردستانی ئێران ههستی سونیکه گهری و دژه شیعه یی که له تهعه سووبی قاجاره کانه وه سواری ههستی ده بوو، قه له مه که ی ده بزوات، ههسته که شی له گه لیدا ژیا تا ئەوی تۆمه تی بێژووه تی ده هیتیتته ناو هه لبهستی له پیتی (متعه وه) که به لای سووننه وه هه رامه (سهیری دیوانی بکه)... [حاجی] ئەو دوو به یته ده نووسی، کاتیکی له کوردستانی ئێران ده یخویند:

**«یا ره ب به قه ده ر ههرفی سیوطی یه ک یه ک
ره حه مت له «مصنف» و له قاریتی گه له ک
ئه ما عه جه م و ئەو که سه چاپی دانا
بیبا ته جه هه ننه م به عه ذاب و به کو ته ک»**

دواتر له ئەسته نبوول که وته سه ر فکری کوردایه تی به و شکله ی وه ها ئاشفته که ده یزانیت. «(۱۱)

ئەو به و رۆچوونانه ی به ناو خاکی شیعییه تی هزرینی نالی و رۆحی پاساوی حاجی قادری کۆبی، له رینه وه یه کی هزری له زمان، یاده وه ری؛ میژووی ده مکوتکراوی کورد ده قه ومینتی. وه لی به رله وه ی مه سهوود محه مه د به و هزرینه خودگه رایه؛ خودکرده ی خۆبه وه ئەو له رینه وه یه ده ربهری، له وی خۆدی ئەو له رینه وه یه له خاکی شیعه ره کانی ئەو شاعیرانه دا زایه له دار بوو.

به لێ، ئەمه یه مه رج و ئه رکی کرده ی هزرقانی خۆکرده ی فه رامۆشکراوی کورد؛ جوانناسی شیوازانندی هزر. لێ پرسیار ئەوه یه: چۆن نالی و حاجی قادری کۆبی له و رۆژگارده دا خاوه نی ئەو له رینه وه، وبسته گه راییه؛ پامانه؛ جوانناسییه ی هزرین بوون؟ مه سهوود محه مه د دوا ی گه ران و سوورانیکی ئەقیندارانه به دوا ی ژبان و سه ره ات و نه یینی شیعه ره کانی حاجی قادره وه، ئەوه ا حاجی قادرمان بۆ وینا ده کا: «تا من ده نگ هه لێنم له خویندنه وه ی ده فته ری ژبانی حاجی له غه ربیی و نیو بیگاناندا ده نگم خۆ نانوینتی له ته ک نه عه ره ته ی قاره مانانه ی دلێرانه ی پاله وانانه ی حاجی... ژبانی حاجی له پله یه کی ئەوتۆی شه رافه ته قه رزدار ده کاته وه

له مه یدانی بێ عه یبی و فیداکاری و نیشتمانپه ره ریدا، گله یی ئەوه شیان دینیتته سه ر که وا ده یان سال تپه پهری به دوا خه باتی ئەودا بێ ئەوه ی یه کیکی دیکه ی وه ک خۆی له ناو کورده دا په یدابێ و خۆ بکا به مه شخه لی دووهم به دوا چراکه ی حاجیدا. (۱۲)

مه سهوود محه مه د به جۆریکی په یقه کانی ده وه شینتی تا کو بوار بۆ واتا ئاوه لا بوون؛ له رینه وه؛ ئاماده کردنی شیوازانندی هزرین بره خسینتی. پیتستر ئامازه مان به وه کرد، که مه سهوود محه مه د به مه ودا گرتن له روانگه و چه مکگه لی مارکسیزم، هه م بواریکی بۆ خۆی ره خساند که خۆی بیهر بکاته وه و هه مپیش توانی بواریکی بۆ ره هه نده شاراوه کانی چه مکگه لیکی وه ک: «ته نگ و چه له مه»، «پتوه ندییه دیالیکته کان»، «ماده»... تاد بسازینتی که له و پیتسه کردنه وشکه رۆیانه ی مارکسیسته نه ریتگه راکان ئازاد بن.

به م جۆره جوانناسی شیوازانده که ی هزر له کن مه سهوود محه مه د دا، چه شنه بوونا یه تپه یه که بۆ خۆکردن به هزرقانیکی خودکرده ی کولتووری نمونه یی. لێره وه ده کرێ بێژین که به های ئەو شیوازانده ی هزر له کن مه سهوود محه مه د دا پتوه ندی به دووباره کردنه وه ی گوتراوه کانی پیتشو؛ له راندنه وه ی یاده وه ری؛ زمان؛ میژووه وه هه یه. به واتایه کی دیکه، په رۆشخۆری مه سهوود محه مه د به گه رانه وه بۆ ئەو شاعیره پاساوانه بۆ ئەوه بوو تا کو هه م به های ئەوان له ئیستادا دووباره بکاته وه و هه مپیش بوونی کورد له و خه ونه به دی نه هاتوه؛ میرده زمه ی بنده ستی راجله کینتی. ئەو شیوازانده ی هزر له فه لسه فه دا، به تایبه تیش له فه لسه فه ی ئەلمانیدا گرینگ ی زۆری هه یه. بۆ نمونه لای نیتشه کرده ی گه رانه وه بۆ گرێکی کۆن، جه ختکردنه وه یه که بۆ به های ئەو «دووباره بوونه وه ی هه تا هه تایی». ه. نیتشه له کتیبی «له دایکبوونی تراژیدیا» دا جه خت له سه ر ئەوه ده کاته وه که پلاتۆ (ئه فلاتون) فه یله سووفیکی شیواز تیکده ر بوو، چونکه چه ندان شیوازی سامناکی تیکه لای یه کتر کرد. له کن نیتشه دا شیواز ده ربهرینی مه رجه کانی بوونی نووسه ره. هه ربۆیه به لای نیتشه وه شیوازه ئۆقره نه گرتوه که ی پلاتۆ و گۆرینی تراژیدیا له لایه ن ئورپیدیسه وه، سه ره تایی ئاوابوونی گرێکی کۆن و سه رشاری ده ست پیکردنی میژووی رۆژئاوا یه وه ک نیه یلیزمیتک. به رای نیتشه

ره تکرده وهی شیواز لای پلاتۆ ده گه پیتته وه بۆ کاردانه وهی
ئاوه زگه راییه کهی خۆی تا کو به دژی بوونه کهی خۆی؛
هونه ره کهی بوه ستیتته وه؛ که به مهش ئاگایانه مهیل،
جهسته، خودی ژیان رهت بکاته وه.

هاوکاتیش هایدگر له گه رانه وه هه میسه بییه کهی بۆ
سه رچاوهی ته کنیک وهک هونه رسازی و ئاماده بیی ئه و
بوونایه تییه ئیدیاله له جیهان بینی فلهسه فهی گر یکیدا، به
تاییه تیش له هونه ر و جیهان بینی فلهسه فییه کانی
پارامینیدس و هیراکلیتۆسدا، بۆ ئه وه بوو تا کو گر یکی
کۆن دووباره ئاماده بکاته وه و به مهش رۆژتاوا، یان
ئه لمانیا له و دارمانه دا رزگار بکا. له روانگه ی نیتشه و
هایدگره وه له و رۆژگار تر اژیدیایه ی گر یکدا هزرینی
فهیله سووفه کانی پیش سوکرات ته نیا خه میان ژیان،
رۆحی دیونیسستی بوو. له ویدا ئه وه پارامینیدیس و
هیراکلیتۆس بوون که هونه ریان ده هینا نهک میتافیزیک.
ئه وه شیعه ر کانی پارامینیدس بوون که به وشه،
موسیک، سه ما زهویان رازنده وه تا کو ئه و زهویه له ژیانی
مرۆفدا بله ریتته وه؛ بیستری. به بروای نیتشه گر یکیه
کۆنه کان «شیوازیکی مهزن» یان هه بوو، به م جوړه تا کو
هه موو شته په نهان و ئاشکرایه کان بیته گو.

کاتییک ئیمه خوتندنه وه و شرۆفه کارییه کانی مه سعورده
محهمه له نالی، حاجی قادری کۆبی، مه حوی و بگره له
بابه ته هه مه ته رزه کانی دیکه شی ده خوتینه وه، یه کسه ر
زه یمنان بۆ کایه کانی شیوازدنی زمان و هزرینی ئه و
ده چی، که ئه مهش به نۆره ی خۆی پرسی چۆنیه تی
راقه کردمان بۆ قووت ده کاته وه. کاکله ی راقه کارییه کانی
ئه و له شیعه ر پر نه کانی حاجی قادری کۆبی و نالی
له وه دا به رجه سته ده بنه وه که له یه ک کاتدا هه م زرینگی
هزرین و پیشه بینییه کانی ئه وان ئاماده ده کاته وه و
هه میسه ژانه کانی ئیستای زمانی کوردی. ئه و پتی وایه
که ئه وانه زیاتره ر له سه ده یه ک نهک هه ر ده رکیمان
به کۆمه لیک په نامه کی برد، به لکو ده ستیان خسته سه ر
کاکله ی گرفته کانی بوونی کورد، که تا ئیستاش کورد به
ده ستیانه وه ده نالینتی. هه ر بۆیه مه سعورده محهمه د
له خوتندنه وه کهی بۆ شیعه ر کانی نالی سه رنجمان بۆ به های
سه رچاوه ی کولتوری خۆیه کی راده کیشی، که هاوکاتیش
نمایش کردنی دیدی مرۆفگه را کۆنپارتیزییه کهی ئه ومان بۆ
جهخت ده کاته وه: «له م سه رده مه دا که سه رده می پشت له

که له پوور کردنه، به تاییه تی له نیتوان میلیله تی که ساسی
وهک میلیله تی کورد، گه نجان وهک په روانه له تاریکایی
پا بردو هه ل دین به ره و گه شایی ئه ده ب و هونه ری نه و باوی
ئه وروویا، نالی قه د و قامه تی به رزی ئه ده به که ی له
جه رگه ی سه ده ی نۆزده یه مه وه وهک فه نار به سه ر ده ریای
سه ده ی بیسته مه دا گه رده ن کپل ده کات و گه شتی
ده ریانه وه رانی شیعه ر و ئه ده ب بۆ تیشکه گه شه که ی
را ده کیشیت. /.../ هه ر ده لینی خاسیه ته نه مره کانی
به پیتی بریاری یاسای سروشت، که خۆشنامه دی له هه موو
هیژیکی خۆ نوپکه ره وه ده کات. (۱۳)

ئه و به کرده کردنی ئه و ئه رکه ی نو سه ر توانی گه وه هری
توانست و ویستگه راییی ئه و شیوازانده ی هزرینه له
یاده وه ری زمانی کوردیدا بله ریتته وه و به مهش
بۆشاییه کانی ئیستای زمانی کوردیمان به یاد به نیتته وه،
یان راجله کینتی. ئه مهش له کن مه سعورده محهمه د
په رۆشخوری ئه و ئیتیکه جوامیرانه به که ئه رکی نو سه ره
به هه ندی وه رگری. نو سه ره ییش ئه گه ر په رۆشی ئه و
ئیتیکه نه بی، ناتوانتی خه م له به های مرۆف و بوونی
پیتناسه یه کی جیاوازی نه ته وه که ی خۆیدا بخوا. و پرای
ئه مهش مه سعورده محهمه د به ئاشکرا کردنی بوونی شیواز
له جه م ئه و شیعه رانه دا، ئه رکه ئیتیکیه که ی، رۆشنیری؛
زمانه که ی خه تم ده کا.

هاوکاتیش به به راوردییک له نیتوان نالی و حاجی قادری
کۆبیدا، سه رنجمان بۆ به های پیشتینه ی ئاماده بی
«سروشت» له شیعی ئه وماندا راده کیشی و ده بیژی: «له و
شیعه رانه له گه لئ شوتینی دیکه دا نالی که ناوی گول و دار
و درهخت دینتی ئه و شاعیره نییه له قاموس و کتیبان
ناوی دیتوون... نه خیر کابرایه کی ده شته کی ئه و تۆیه
سه دان جار ده سته ی لی به ستوون و له سه ریان نووستوه و
ئه م دیو ئه م دیوی کردوون. به ئاسانی نایه ته میشکی
بویتزه وه ته شبیه یی زمان بکا به «سووسنی ته ر و پارا»،
یان دوو چاوی خیللیک، یه کیان به «نه شکوفته و
وه نه وشه» و ئه وی دییان به «نه یلو فیه ر» دابنی، یان به
هه موو ده سه لات و دیققه ت کارییه وه «زار و زیان و ددان
و پوک» بکا به وینه ی ناو ئاوتنه که له غونچه یه کی
شه ونم لی نیشته و دووباره بیته وه. «که چی، به پرای
مه سعورده محهمه د» ئه و زاهیره یه «نباتی» به هه ر دوو
رووی «چه ند و چۆن» یه وه له دیوانی حاجی قادردا خۆ

نانوتینی. به لئی گول و گیا و میوه و دهشت و دهر له شیعرى هه موو شاعیرێکدا هه یه، به لام هه بوونی تی هه له نگوتن، یان به وادا گه ران و خو پیتوه ماندوو کردن یه کجار جیاوازه له هه بوونی «زگماک» یکی ئاسایی که ده لیتی پارچه به که له سروشت و دهروونی شاعیر. لئ به دیدی مه سعود محمه ده و جیاوازیانه له ووه هاتوو که رهنگه: «... حاجی به ساوایی، یان له سه ره تایی مندالیدا له لادیتی رانه بواردی.» (١٤)

هه له بت لیره دا رهنگه خوینهر له دوو تویی ئەم وتاره دا چاوه پیتی ئەوه بئ که پیناسه به کی دیار بکراو بو ره هندی ئەو شیوازی که پرسپاری بابه ته که ی ئیمه به بخوینیتته وه. له بویه ئیمه ناچارین ئەوه به یادی خوینهر به یینینه وه که شیواز ئەو چه مکه یه که له پیناسه به کدا که مو ناکرئ: ههروهک بو نمونه، گه وهه ری مرۆف، ئەقین له پیناسه کردنی کدا به رجه سته ناکرین. که واته گه وهه ری شیوازه که ی مه سعود محمه ده له م تیه زری نه ی ئەو بو مرۆف چر ده بیتته وه: «په رۆش و خه فه تم بو سوور بوونی فه یله سووفان له دانه وه ی «هۆ-ی رووداو» بو حالواری سوود و ماده، یه که و هه ره له نادرستی فکره که وه دیت، که من هه موو دم گوتومه، نه حالوبار و نه به رزه وه ند و نه ماددیات له کومه لایه تی و میژوودا وجودی ده بیت بئ مرۆ...» (١٥)

به کورتی «مرۆف» لای مه سعود محمه ده هۆ و هۆکرده. لیره دا بو ارمان نییه له وه زیاتر به دوای گرفته کانی ئەو به ناوه ندکرده ی مرۆف له جیهان بینی مه سعود محمه ده دا شوڕ بینه وه.

ئیدی شیوازی مه سعود محمه ده له وه دا خوکرده که ئەو له گه ره دوونی شیوازی «ئه وانی دیکه» دا که به راقه کردنی که له خودگه رای، کلافه ی بوونی کوردی تاووتوی ده کا و به مه شه خوی ده کا به شاعیرێک؛ روونا کبیرێکی خودان شیواز؛ شیوازیکی چیژ نه کراو. هاوکاتیش شیوازی «ئه وانی دیکه» ش پیناسه ده کا. که واته تا کو له ره هندی ئەو شیوازانده له نووسینی مه سعود محمه ده دا دلنیا بئ، ده بی گوی له خودی ئەو بگرین: «لایه نی مه تانه ت و هیزی نووسینه کان و قه شه نگه ته عبیر پاسه پورتی بئ ده مه ته قه ی هیرشه بیوچانه که ی سه ره دیکتا توره تیم بوون... هه ره ئەو شیوازه ده گمه نه بوو سه رجه می ئە دیب و ماموستا کانی عه ره بی

عیراقی هینایه سه ره دانه پینانی پاته وه پاتی و بی زمان گرتن به رابه رایه تی ئەو نووسینه نه.. وا به راشکاو ی له قه بی «مفکر» بو کا که مه سعود ره وا ده بین.. ئاپۆره ی خوینده واری شلک و خه لقی کووچه و بازار ئە گه ره بشخویننه وه (که زۆریه یان نه خوینده وار نین) باشتره بو خویمان و خه لقیش که هه ره تیی نه گهن، چونکه بیگومان تیگه یشتنیان به ره واژوو ده بیت... خوینده واری خاوه ن شه هاده ی به رزی ئە وروپا به گه شه گه شه ی روویه وه ره زامه ندی خوی له نووسینه کانم ده رده پری که گویا فلا نه شه کرم شکاندوه، فیسار مه ته لئ فی کریم هه له پینا وه: پیم گوت فلان، چی تیی گه یشتوی ئاوه ژووی بکه وه ئە و جا ئە وه ده رده چی که گوتومه.. نووسینه که شم کوردی بو!» (١٦)

به لئ، مه سعود محمه ده له راقه کاری به کانییدا پرسپاره کولتور بیه کان به گشتی و به تایبه تیش له راقه کردنه کانی بو شیعرى نالی و حاجی و مه حوی، ئەقیندارێک به سه ری خوی به دوای پیناسه به کی ئەقیندار بیه که ی خوی هه لگرتوه، لئ له کانگای ئەو سه ره هه لگرتنه؛ رۆچوونه پانوپۆره دا ئەک هه ره به و مراره ناگا، به لکو پیناسه ی ئەو ئەقینه په نامه ک نامیتر ده کا. هه ره ئە مه شه و امان لینه کا به ژاره یه ک له ئەقین یادیک له مه سعود محمه ده بکه بینه وه و هه میش خه میک له رازانده وه ی مالی زمانه که مان بخوین.

که واته رهنگه هۆیه کی دیکه ی پشتگویی خستن و قورقه پیکردن له سه فه ری زمانه که ی مه سعود محمه ده پیتوه ندی به و ئا کاره ئی تیکیه؛ روانگه کونپار تیزی؛ هه سته دل سوژه ی مه سعود محمه ده وه هه بئ. رۆش کردنه وه ی ئەو گومانه مان بو خوینهری هی دلی به جئ ده هیلین. وه لئ راستیه که ی ئەوه ندی من تیبگه م، له کن مه سعود محمه ده دا، زمان و ئەقین به ک گه وهه ریان هه یه: خوکردن به شیوازیکی خوکرد؛ ئەقیندارێکی زمان نمونه یی؛ دروست کردنی زربنگانه وه یه که له گه ره دوونی بوون؛ مرۆفی کورد که نادیاره. مه به ست له خودی ده سته واژه ی شیواز ته نیا ئیشکردن نییه له راقه کردنی مانای چه مک به لگه کان، به لکو ئیشکردنیشه له کرده ی ده قدا له شیوازا. به م جوژه شیواز له کن مه سعود محمه ده له واتی هه کدا ده سته به ر ناکریتته وه، به لکو له دۆزینه وه ی ئەو ره هه ندانه به رجه سته

دهبیتته وه که هه‌میشه زیندوو و کاران، یان نه‌بینراو و نه‌گوتراون. دۆزبنه‌وه و ئاوه‌دانکردنه‌وه‌ی بۆشاییه‌کانی ناو زمان و ژبانی کوردی له جوانناسی شتیوازاندنی هزرینیکی خۆکردها به کردی وهرگرتن و به‌خشین؛ له وهرگرتنی ئه‌و رمه له دهستی ئه‌وانه‌ی که پیشتر هاوێژتوو یانه و هاوێژانه‌وه‌ی ئه‌و رمه به‌ره‌و پیشه‌وه، به‌رجسته ده‌بیتته‌وه. له‌و پروانگه‌یه‌وه خۆینه‌ر به‌دهم خۆیندنه‌وه‌ی ده‌قه‌کانی مه‌سه‌وود محه‌مه‌ده‌وه، ده‌بی نه‌ک هه‌ر به‌ ئاوه‌زیتیکی بیلایه‌ن په‌خه‌ی لی بگری؛ ئه‌و به‌ره‌م به‌هینیتته‌وه، به‌لکو ده‌بی له‌ دانه‌په‌یفه‌کانیشی وردبیتته‌وه و پرسیار بکا.

ده‌با ئه‌و پیناسه‌کردنه‌ی ئه‌و له‌ گرتنی قه‌ده‌ری کورد بخۆینینه‌وه که به‌رای ئیمه، ره‌نگه‌ به‌ده‌گمه‌ن هه‌زی کوردی دوا‌ی ئه‌و توانیبیتی هینده به‌قوولی مینا هه‌زیتیکی ئه‌وها بوه‌شینی: «له‌هیچ پرووتیکه‌وه هه‌لکه‌وتی مادی کورد زه‌رف و سه‌رچاوه‌ی ئه‌و «زانست و مه‌عنا» یه‌ نه‌بوو. ئیمکانیش نه‌بوو به‌و زه‌رف و سه‌رچاوه‌یه. ئه‌م دیه‌نه‌ی له‌یه‌ک نه‌چوونی بوونی «مادی» و بوونی «مه‌عنه‌وی و زانسی» کورد هه‌رچی راسته‌ حیسابیتیکی لیکدانه‌وه‌ی مادی هه‌یه له‌ به‌ستنه‌وه‌ی «فکر» به‌ماده‌وه ده‌کا به‌کاریکی خه‌یالی ئه‌فسانه‌یی. نیسه‌تی رۆشنبیری و زانست و «معنی» ی کورده‌واری له‌گه‌ل میله‌ته‌ی کورد و خاکی کوردستان وه‌ک نیسه‌ته‌ی میوان وایه له‌گه‌ل ئه‌و قۆناغه‌ی لپی دابه‌زیوه.» (١٧) هه‌لبه‌ت شریته‌ی ئه‌و بیروکه له‌ کتیبه‌که‌ی حاجی قادری کۆبی مه‌سه‌وود محه‌مه‌ده‌دا په‌لوپۆداره، لی لیره‌دا تاووتووکردنی ئه‌و هه‌موو لق و پۆیه، له‌ په‌وتی سه‌فه‌ره‌که‌مان هه‌له‌ته‌ ده‌کا. که‌واته له‌وه بترازیین، به‌لام ئیمه بۆ کردنه‌وه‌ی کلافه‌ی ئه‌و بیروکه‌وه، ده‌بی له‌ په‌هه‌نده کولتوریه‌یه‌کانی ئه‌و په‌یفه‌گه‌له‌ش به‌هه‌زین که ئه‌و له‌ رۆچوون به‌ناو ناوکۆبی، کۆنتیکستی کولتوری کوردیدا جه‌ختیان ده‌کاته‌وه.

لی‌ره‌وه‌ حه‌ز ده‌که‌م ئه‌وه به‌ یادی زمانی کوردی به‌هینینه‌وه، ده‌گری ئه‌و پاشه‌گردانییه‌ خه‌مه‌هینه‌ره‌ی که ئه‌مپۆ زمانی کوردی ئاراسته‌ ده‌کا، پتیه‌ندی به‌و «ئیمکانی نه‌بوونه‌ی زه‌رف و سه‌رچاوه‌یه» و نه‌بوونی «فکر» وه‌هه‌بی. له‌ ئاکامی ئه‌مه‌شدا خۆینه‌ر و نووسه‌ری کورد ئاوتزانی «خه‌یالی ئه‌فسانه‌یی» بن و به‌لای ئه‌و ته‌رزه‌ ده‌قانه‌وه نه‌چن که هه‌لگری خه‌می

جوانناسی شتیوازاندنی هه‌زن. که‌واته به‌واتای مه‌سه‌وود محه‌مه‌د ئه‌و دۆخه رۆشنبیرییه‌ی ئه‌مپۆمان زاده‌ی ئه‌و «هه‌لکه‌وتی مادی» یه‌یه که نه‌یتوانیوه «زانست و مه‌عنا» به‌ره‌م به‌هینتی، که ئه‌مه‌ش ده‌گه‌رپتته‌وه بۆ په‌وشی خودی مرۆقی کورد، نه‌ک «زانست و مه‌عنا». به‌م جو‌ره له‌ژیر پکیفی مه‌رحمه‌ته‌ی رتسایه‌کانی ئه‌و پاشه‌گردانییه به‌هه‌رمپینه‌شدا، که شانی خۆی له‌ ناوه‌ندی رۆشنبیری کوردیدا دا‌کوتاوه، ده‌مپراسته‌کانی ئه‌مپۆی رۆشنبیری کوردی نه‌ک هه‌ر خه‌می‌ک له‌ ئاکامه‌کانی ئه‌و مه‌یله له‌ ساده‌کردنه‌وه‌ی زمان و خۆیندنه‌وه ناخۆن، به‌لکو به‌ «سولخه‌عه‌شایر» ییه‌کانی پاساویش بۆ ئه‌و دۆخه‌ دا‌هتیزراوه‌ی رۆشنبیری کوردی ده‌هیننه‌وه. له‌ ئاکامی ئه‌مه‌دا ئه‌گه‌ر نووسه‌ری‌ک به‌ جوانناسییه‌ک له‌ زمان ده‌قیکی که‌می‌ک درێژ بنوسی، ده‌بیتته‌ نووسه‌ریکی خۆینتال. له‌وه‌ش بترازی، بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و نووسه‌ر و خۆینه‌ره که‌هیل‌ه‌ی ئه‌مپۆ لیت بیزار نه‌بن، ده‌بی نووسینه‌که‌ت له‌ زمانیکی رووتله‌ی رۆژنامه‌بییدا له‌یه‌ک دوو لاپه‌ره‌دا تپه‌ر نه‌کا.

که‌واته لی‌ره‌دا، به‌ ده‌ست پتیه‌گرتنیک له‌ ریزگرتنی ده‌قه جوانه‌کانی ئه‌مپۆی کوردی، له‌و رۆژگاره‌ی که ئه‌رکی زار و زمانی کوردی بۆته گوتنه‌وه‌ی بی ئامانی قسه‌یه‌کی سه‌رگیژکه‌ری وه‌ک «گه‌نده‌لی»، ده‌گری به‌ هه‌لینجان، یان چینه‌وه‌ی تیرۆژتیک له‌ هه‌زی مه‌سه‌وود محه‌مه‌ده‌وه، زمانی ئه‌و ئه‌ده‌به‌ باوه‌ی ئه‌مپۆ به‌ ئه‌ده‌بی گه‌نده‌لی ناودیر بکه‌ین، چونکه له‌رۆشنبیری کوردی ئه‌مپۆدا، ئه‌وه جوانناسی په‌خه‌ و هه‌بوونی دا‌هینان نین که ئه‌و ده‌ق و خۆیندنه‌وانه به «دا‌هینان» و «په‌خه» ناودیر ده‌که‌ن، به‌لکو خه‌مایه‌تی، هاو‌رتیایه‌تی و مجیزه‌کانی شه‌خسین. ئه‌م ئه‌ده‌به‌ وه‌ک وینایه‌ک له‌و دۆخه‌ سیاسی و کۆمه‌لایه‌تییه‌ی که ژبانی کوردی بی به‌ها کردوه، له‌سه‌ر بنه‌مای پتیر و به‌سته‌بییدا دامه‌زراوه. به‌م جو‌ره ده‌مپراسته‌کانی ئه‌م ئه‌ده‌به له‌ رتگای قۆرخکردنی گۆقار و وه‌شاندنه‌کاندا، هه‌موو وزه‌یه‌کی زیندوو یان له‌ زمانی کوردیدا په‌راوتیز کردوه. هاوکاتیش ئه‌و ئه‌ده‌به گه‌نده‌له له‌وه‌دا به‌رجه‌سته ده‌بیتته‌وه، که وهرگرتن و له‌ چاوکردنه‌وه‌ی چهند شاعیریکی فارس و عاره‌ب و بیانی بوو به‌ واتای دا‌هینان. کاره‌ساتیش له‌وه‌دایه که ده‌مپراسته‌کانی ئه‌مپۆی زمان و په‌خه‌ی کوردی، ئه‌و

نووسەر، شاعیر و پۆماننوسه گهندهلانهش به «داهینه» و مهزن» ، یان نهوهیهک که له رۆشنیبری کوردی نمونه یان نه بووه ناودێر دهکهن. بهم جۆره زمانی ئه و ئه ده به ، له دۆخه پاشکۆیی و لاساییکاره که یدا نهک ههر چیتێ شیعریه تهی روانین؛ جوانناسی له گوتنی په نه ماکی شیلوو کردوو، به لکو گوتنه جیاوازه کانی زمانیشی په راویز کردوو. له وهش زیاتر، زمانی لیکچووی ئه و ئه ده به نهک ههر توانای خویندنه وهی خودی خویشی نییه ، به لکو به های خویندنه وهی ئیفلیح کردوو. به کورتی ئه و ئه ده به نهک ههر به دوا ی دۆزینه وهی ئاسۆیهک نییه تاکو دا برانیک له و دۆخه گهنده لیبه دروست بکا که زمانی کوردی؛ بوونی کوردی سیخناخ کردوو، به لکو خۆی دیوکی تری ئه و گهنده لیبه یه. هه ربۆیه زمانی ئه و ئه ده به ی ئه مرۆ، کتومت وهک زمانی ئه و دۆخه ، گهنده له ، به پۆشینی ئه و چه مک و که ره سه باوانه ی که له دهر وهی زمانه که ی خۆی به ره م هاتوون ، بانگه شه ی ئه ده بیکی نوێ دهکا ، که ئه مه ش جۆریکه له و زانیاره چه و اشه کارانه ی که ئه مرۆ له کۆمه لگای ئیمه دا به هه رمیتن. به واتایه کی ساده تر، وینای ئه و ئه ده به گهنده له ی ئه مرۆ ، ههروهک زمانی حیکایه تاندنی پرسه نه ته وایه تییه کان ، بریتییه له حیکایه تاندنی با به تگه لیککی وهک عه شق ، یان «یار» یکی میتافیزیکی له زمانیککی بی چیت ، وینه گه لیککی سوا و خه یالیککی خاودا هه لبه ت ئه و عه شقه له ژبانی کوردیدا هه رگیز ئه وها وهک ئه مرۆ ریسوا نه کراوه ، له وهش بترازتین که کوردیش پیتشتر هه رگیز وهک ئیستای قه سا بخانه ی بۆ کچ دانناوه .

به کورتی زمانی ئه ده بی ئه مرۆی کوردی ، نامانجی جوانناسی په نهانیه کانی بوون و خودی زمان نییه ، به لکو زمانیککی که ره سه بییه و له خه می پتیرازی و خۆ دا بران له کۆی یه کایه تی زمان ، بوونی کوردی دایه . کاتیکیش ئه رکی زمان بوو به حیکایه تاندنی ژبان و داهینان ، ئیدی له و کۆمه لگایه دا هه یج شتیک به های نامیتن . به هه مه حال شروقه کردنی ئه م با به ته ئه رکی ئه م نووسینه نییه ، بۆیه بۆ «ره خنه گر» هکانی ئه ده بی کوردی به جی ده هیلین .

ئه و جوانناسی شیواندنه ی هزر له کن مه سعود محمه د بریتی نییه له راقه کردنی چه مک و ماناکان ، به لکو

بریتییه له چه شنه چه کییک ، به ده قکردنی خود و ده قگه راییه ک . له جه م ئه و ، شیواز وهک کرده یه ک له پرۆسه ی ئالوگۆرکردن؛ گفتوگۆیه کی به رده وام له گه ل ئه وانی دیکه دا به رجه سه ده بیته وه . ئه و شیوازه به ده م ئه و گفتوگۆکردن ، یان ئالوگۆرکردنه وه ، و اتایه ک؛ نه گوتراویک ئاشکرا دهکا ، که ئه مه ش وا له چه مک و مانایه کانی دهکا کایه به خش بن . هه لبه ت خودی مه سعود محمه د له دوو توپی کتیبی «په رژیی بیته نگی» دا رۆشاییه ک ده خاته سه ر ئه و ئه رکه ی شیواز که ئیمه له هه ولی راقه کردنیان . که واته گه لو ده بی به کام شیواز له مه سعود محمه د نزیک بینه وه ؟ به کام شیوازیش جوانناسی شیوازانندی هزر له ده قه کانییدا بخوینینه وه ؟ راستیه که ی بۆ ئه وه ی له خودی ئه و نزیک بینه وه ، ده بی چه ند جار ده قه کانی بخوینینه وه ، هاوکاتیش بۆ ئه وه ی له خودی خویشی نزیک بینه وه ، ده بی چه ند جار ئه و بخوینینه وه ، چونکه ده قه کانی مه سعود محمه د گه ر دوو نیک له و پرینسیپ و هه لویتستانه ی که له ژبانه دا به ئه زمونی کردن . له بۆیه خودی مه سعود و ده قه کانی ئاویته یه کی دوو دیون .

مه سعود محمه د له نووسینه کانه دا وهک ته لارسازیک ته لاریک به زمان ده سازیتن . له بۆیه له کاتی خویندنه ودا ده بی به وردی دیقه ت له هونه ی ئه و ورده کاریانه بده ین که چۆن به هۆنینه وه ی په یقه کانی هارمۆنیایه ک له نیوان جیاوازییه کانی به ژن و بالا و پوخساری ئه و ته لاره دروست دهکا . لیره دا بوارمان نییه به شتیک له و هونه ری ته لارسازییه له به شتیک ده قه کانییدا نمایش بکه ین . لئ خوینهر به ده م خویندنه وه ی ئه و نووسینه وه ره نگه ساتمه له و کۆیلانه ی مه سعود محمه د بکا ، که له ویدا ده توانی تاویک بۆ سه رنجدان له و هونه ری ته لارسازییه ی ئه و ته رخان بکا ، که به کرده ی ئالوگۆری نیوان په یقه کانی ده یسازیتن . خودی مه سعود محمه د له مه ر کایه ی شیوازی ئاخاوتنه که ی خۆیه وه به شروقه کردنی کۆپله یه ک له کتیبه که ی «له په رۆشه کانی ژبان» دا ، ئه وها ده بیترتی : «ئه گه ر «باطل» ی در نه پوو چیتینه وه و به لگه کانی به درۆ نه خه ینه وه نیوه ی هیزی «حق» ت په ک خستوه ، چونکه پوو چاندنه وه ی باتل برینی نیوه ی ریگه یه به ره و ته واو به ده سه وه دنی به لگه کان . . . ئه و دوو دیره [مه به سستی له دوو دیری نووسینه که ی خۆیه تی] فه رقیکی نییه له گه ل وینه ، یان په یکه ری هونه راوی که لئ زیاد کردن و که م

کردنه وهی نرخى پیتوه ناهیتلی.» (١٨)

به کورتی ئه وه خوازى مهودایه ک له و گفتوگۆیه زمان پروکەش و سۆز نامیزانه وه برگرێ، تا کو به پۆچوو نیتک به ناو خودی سه رچاوه کانه وه پرسیار و گۆرانکار بیه کانی رۆژگار هه که ی گه مارۆ بدا. به واتایه کی دیکه به کرده ی جوانناسی شیوازاندنی زمانه که یه وه هه ولێ دا خۆی و به ره مه کانی نه بنه دیارده به ک له جه ماوه راندن، که خه می سه ره کی زۆرینه ی نووسه ره سیاسه تینرا وه کانی کورده. ئا ئه مه ش له رابردوو و داهاتوو شدا ئه رکى نووسین و نووسه ری داهینهر بووه و ده بی. خودی مه سه عوود محمه د له میانه ی ئاخاوتنه کانی دا به راشکاوی ئاماژه به وه ده کا که ئه وه بۆ جه ماوه ر نانوسى. ئه وه تا ده لێ: «من له سه ره تا وه بریارم دا پرووی وتووێژم له گه ل پێزی هه ره هه ره پێشه وه ی رۆشن بیر و خاوه ن ده سه لاتى سیاسى ... من له ته بیاتما ئه سیرى چه ند بنه مایه کی بنه ر تیم و له و بیرو رایی به نیازى هینانى قه ناعه تی بیسه ر و خۆینه ر وه ده ریان ده نیتیم: یه که میان ده ست خاوینى و نیاز یاکى. دووه میان: پروون کردنه وه ی بابته تا راده ی کوشتنی کرمى گومان له دلێ مرۆی حه ق سه لیتندا. سییه میان: تیخویندنه وه ی عوزری که سانیتکی به نیاز پاکه وه هه له ده که ن و به سه ر خۆیاندا ده سه پین و بۆی ده بن به ده رویش به مه رجیک زۆر له خه لق نه که ن به زه بری کوته ک، یان چا وه ق لێ کردنه وه هه ست و نه ستیان بخه سین تا ئه وه ی له ئاست ئه وه ده ستر پێشه دا گوتومه و نووسومه: مرۆف به ئازادی هه له بکات به شه ره فتره له وه ی بکریته عه بدی سوخره کیتشى حه قیقه ت...» (١٨)

لێ ئه وه زۆر جار له پیره ی سه فه ری نووسینه کانی دا ئاماژه به ره هه ندی «حەقیقه ت» ده کا که زمانه که ی ناتوانی هه موو ئه وه «حەقیقه ت» انه ی که ئه وه ده رکیان ده کا ده ربیریت. له دیدی مه سه عوود محمه ده وه هه ندیک «حەقیقه ت» به ده ق نا کرین. ره نگه ئه مه ش هۆکر دیک بێ که وا له نووسه ریکى هی دلێ؛ خاوه ن پڕۆژه یه کی هزری، یان داهینان بکا لاتهریکى و ته نیایی هه ل بێژیرێ. مه سه عوود محمه د به م جوړه گوشه گیر بیه که ی خۆیان بۆ وینا ده کا: «... من له گوشه ی گوشه گیرى پر له ته واز و عمه وه له ماوه ی ٤٠ - ٥٠ سالدا، خه ریته یه کی هه مه گیرى جیهانی ماددی و حه یوانی و ئینسانیم پیتک هیتا وه له هیچ یه کیتک له نا وه رۆکه کانی جیتگه به جیرانه

دوو ر و نزیکه که ی له ق نا کا... به لێ به تالی شتی نه زانرا و له و خه ریته یه دا هه یه، به لام به به ریا نه وه هه یه جیتگه ی هه موو راستییه کی تازه دۆزرا وه ی زانسی سه رده م له و خه ریته یه دا بکه نه وه و بایی خۆیان له و به تالاییه دا پر بکه نه وه...» (١٩) به م جوړه ئه وه له م لاتهریک بیه دا هه ولێ دا په نامه کی به شیک له و «حەقیقه ت» ه زانرا وه له جوانناسی شیوازاندنی زمانه که یدا به گۆ بینى، به ره جه سه ته یان بکاته وه و هاوکاتیش به و کاره شیواز ه که ی زیاتر بخه ملتینى، به مه ش هه میسه، به لام لاتهریک، له یاده وه ری زمانه که یدا بژی.

به لێ، و توو پێشه کانی ئه وه له گه ل نالی و حاجی قادر و ئه وانی دیکه دا کتومت ئاوینه بوونه وه ی ئه و تیتگه یشتنه ی خۆیه تی له به های «حەقیقه ت» ه کانی زمان و خودی نووسه ری «حەقیقه ت» ییش. مه سه عوود محمه د خواستی به خویندنه وه ی ئه و شاعیرانه، وینایه ک له جوانناسی شیوازاندنی زمانه که ی؛ ناسنامه یه کی جیاواز بۆ بوونی کوردی رابگه یه نی. لێ ئه وه ده یزانی که فه رامۆش کردنی ئه وه له لایه ن هاو زمانه که یه وه، به شیکه له و قه ده ره هه ژه نده ی کورد، که ئه و تا له ژبانی دا بوو په رۆشی ئه وه بوو که به زمانه که ی، دا برانیک له و قه ده ره دروست بکا، که چی به حه سه رته تی ئه وه وه سه ری نایه وه.

له کو تا ییدا جاریکى دیکه ش پرسیارى جوانناسی شیوازاندنی هزر قووت ده بیته وه. به لێ، ئیمه له میانه ی ئاخاوتنه کانی ئه م گفتوگۆیه؛ سه فه ره ماندا به نا و گه ردوونی مه سه عوود محمه ده وه، وتمان مه سه عوود محمه د ده خوازى سه رنجی خۆینه ر بۆ ئه و بوونایه تییه په نه انه ی که له م دیو زمان و که سایه تییه که یدا ئاماده یه، رابکیتشى و به مه ش سه ره دا و پیک له کلافه ی بوونایه تی بداته ده ستی خۆینه ر تا کو به نا و گه ردوونی ده قه کانی؛ هزرینه خۆکرده که یه وه په لکیتشى بکا. خودی ئه مه ش پرسیارى گه وه ری ئه فراندن و نه یینی بوونه.

له بۆیه ئیمه ش له هه ولێ ئه وه دا بووین که ئه وه سه ره دا وه له بیرو که که مان؛ جوانناسی شیوازاندنی هزر له کن مه سه عوود محمه د دا ده یینه ده ستی خۆینه ر. له وه شدا په رۆشی ئه و نووسینه به خشینى ئاکام گیر بیه کی حازر به ده ست نییه به خۆینه ر، به لکو په رۆشی ئه و نووسینه ئه وه یه که خۆینه ر تا ده روازه، یان ناخی ئه و گه ردوونه توونا و توونه ی زمانه که ی مه سه عوود محمه د دا وه ت بکا و

هەریۆیە لەناوەندی پۆشنییری سوێددا بە «هانسێ زانا» ناسرا بوو. (***). بۆ زیاتر ناشنا بوون بە هەلتۆست و پەخنە نووسەرە ناکادیمیسییە چەپڕۆیەکان سەیری کتیبەکەى ئۆسکار ئۆلسۆن لەژێر ناوی «Den potiska tankare- Hans Larsson»، سالی ١٩٥١.

٢- مەسعوود محەمەد، «پەرژینی بێدەنگی»، گفتوگۆی هەلۆ بەرزنجەیی، بلاوکراره‌کانی کۆمەڵەى فەرھەنگی سوێد- کوردستان، ١٩٩٦، ل ٨١.

٣- ھەمان سەرچاوە، ل ٤٠.

٤- مەسعوود محەمەد، «لە پەرۆشەکانی ژیان»، ل ٤٣.

٥- ھەمان سەرچاوە، ل ٤٠ و ٤١.

٦- مەسعوود محەمەد، «حاجی قادری کۆیی»، چاپخانەى کۆپى زانیاری کورد، بەغدا ١٩٧٣، ل ١٣. شایەنى باسە ئەو وتانە و تەکانی دیکەمان لە سایتی ئینتەرنێت بەناوی «مەسعوود محەمەد» وەرگرتووە.

٧- «پەرژینی بێدەنگی»، ل ٥٧.

٨- مەسعوود محەمەد، «لە ناوی ئەم گوتارەدا تیشکی چەند چرایەک»، گۆڤاری کاروان ژمارە ١٩، ١٩٨٤ سالی، ل ٤٠ ئەم وتەبەمان لە سایتی ئینتەرنێتی «مەسعوود محەمەد» وەرگرتووە.

٩- «پەرژینی بێدەنگی»، ل ٨٧ و ٨٨.

١٠- «لە پەرۆشەکانی ژیان»، ل ١٤٦.

١١- «پەرژینی بێدەنگی»، ل ٤١.

١٢- مەسعوود محەمەد، «حاجی قادری کۆیی»، بەرگی یەكەم، ل ٩١.

١٣- مەسعوود محەمەد، «چەپکێک لە گۆلزاری نالی»، چاپی کۆپى زانیاری کورد، ١٩٧٦، ل ٧. لە سایتی ئینتەرنێت وەرگیراوە.

١٤- مەسعوود محەمەد، «مروۆف و دەروپەر»، بەشی یەكەم، چاپی کتیبی ھەرزان، سالی ٢٠٠٠، سوئید، ل ١١-١٢.

١٥- مەسعوود محەمەد، «لە پەرۆشەکانی ژیان»، کتیبی ھەرزان، سالی ١٩٩٧، ل ٤٢.

١٦- «پەرژینی بێدەنگی»، گفتوگۆی هەلۆ بەرزنجەیی، سالی ١٩٩٦، ل ٨٦.

١٧- مەسعوود محەمەد، «حاجی قادری کۆیی»، بەرگی یەكەم، ل ١٠٧.

١٨- «پەرژینی بێدەنگی»، ل ٨٥.

١٩- ھەمان سەرچاوە، ل ٨٩ و ٩٠.

٢٠- ھەمان سەرچاوە، ل ٨٩.